

Sunndal kommune
- kraftsenteret mellom fjord og fjell

Landbruksplan 2018-2022

«Et aktivt, allsidig og miljøvennlig landbruk fra fjord til fjell som skal bidra til levedyktige bygder og levende kulturlandskap.»

Vedtatt i kommunestyret 24.10.2018, sak 84/18.

Innhold

1. Innledning og sammendrag.....	3
Hvorfor skal vi ha en egen landbruksplan?	3
Hvem har bidratt til arbeidet?	3
Høring, vedtak og rullering	3
Sammendrag.....	4
2. Rammevilkår.....	5
Overordna landbrukspolitiske mål og retningslinjer	5
Regionale føringer	6
Kommunale føringer	6
Samarbeidspartner	7
3. Dagens utfordringer.....	8
4. Positive trender og muligheter	10
Positive trender	10
Muligheter	11
5. Mål og tiltak.....	13
Mål for landbruket	13
Temaer og tiltak.....	13
Informasjon og omdømmebygging	13
Arealforvaltning	14
Bosetting og drift.....	14
Næringsutvikling.....	15
Miljø	16
6. Status og utviklingstrekk.....	17
Verdiskaping	17
Jordbruk	17
Skogbruk	21

1. Innledning og sammendrag

Hvorfor skal vi ha en egen landbruksplan?

Bærebjelken i kommunens bygdesamfunn utenom tettstedet Sunndalsøra, er landbruksnæringa. Landbrukets fremste oppgave er å produsere mat og trevirke. I tillegg har landbruket mange viktige samfunnsoppgaver og har betydning for bosetting, sysselsetting, som råstoffleverandør og som potensiale for næringsutvikling på bygdene. Landbruksvirksomhet skaper dessuten viktige ringvirkninger til det øvrige næringslivet. Landbruket forvalter en rekke fellesgoder og bidrar til å holde vedlike verdifulle kulturlandskap.

Landbruksplanen skal sette fokus på utfordringer, behov og muligheter for landbruksnæringa i Sunndal. Landbruksplanen skal være et verktøy for å lage gode lokale tiltak som skal bidra til videreutvikling og fornying av næringa.

Hvem har bidratt til arbeidet?

Arbeidsgruppa som har jobbet fram planen har bestått av følgende personer:

- Halvard Hagen, teknikk-, miljø- og kulturutvalget, leder.
- Eystein Opdøl, Sunndal bondelag.
- Anders Røkkum/Hallvard Nes, Sunndal skogeigarlag.
- Tove Ørsund, Sunndal landbruksforum.
- Kåre Langset, Sunndal sau og geit/Sunndal beitelag.
- Tarald Thorshov, Sunndal kommune, skogbruksrådgiver.
- Kristin Lilleeng Andersson, Sunndal kommune, jordbruksrådgiver og sekretær.

Gruppa har vært samlet 3 ganger.

Høring, vedtak og rullering

Dette er den tredje landbruksplanen for Sunndal kommune, den første var vedtatt i 2004. Planen er en fagplan der lokale landbruks- og bygdeorganisasjoner er høringsinstanser. Planen sendes også Sunndal Næringssselskap og Fylkesmannens landbruksavdeling.

Planen vedtas av Sunndal kommunestyre etter innstilling fra teknikk-, miljø- og kulturutvalget.

Planen rulleres i 2022 eller etter behov.

Sammendrag

Planen beskriver dagens landbruk i Sunndal, med jord- og skogbruk, pkt. 2-4.

Pkt. 5 omhandler mål og tiltak der det er ført opp fem temaer som det er viktig å ha fokus på i årene som kommer. Disse er:

- Informasjon og omdømmebygging
- Arealforvaltning
- Bosetting og drift
- Næringsutvikling
- Miljø

Under hvert tema er det oppført flere tiltak. Til hvert tiltak er det oppført en eller flere aktører som har ansvar for å følge opp tiltaket.

I arbeidet med landbruksplanen har en også hentet ideer fra mål og tiltak i Landbruksmelding for Møre- og Romsdal 2017-2021.

Landbruksplanen vil bli gjort tilgjengelig på kommunens nettside. Pkt. 5 mål og tiltak vil også bli presentert i en egen folder og lagt ut offentlig.

For å gjøre tilgjengeligheten til planen enklere har en valgt å samle statistikken til slutt; under pkt. 6.

2. Rammevilkår

Landbruket er en næring som gir inntekter og arbeidsplasser. Den norske landbruksnæringa er også en politisk styrt næring. Det betyr at landbruket i Sunndal styres av den generelle økonomiske politikken, markedet, handelspolitikken som følge av WTO-avtalen og EØS-avtalen samt diverse stortingsmeldinger. Kommunene er førstelinje forvaltningsorgan for landbruks- og matsektoren og har ansvaret for gjennomføring av landbrukspolitikken på lokalt nivå. Kommunene har blitt en landbrukspolitisk aktør og landbruksnæringa er helt avhengig av en effektiv og kompetent forvaltning i kommunen.

Overordna landbrukspolitiske mål og retningslinjer

Fra statlig hold gis det en rekke lover, forskrifter, rundskriv, retningslinjer og veiledninger som gir føringer for kommunal landbruksforvaltning. Under pekes det på noen overordnede og sentrale føringer.

Loverk

Følgende lover regulerer i hovedsak landbruket:

Jordloven, skogbruksloven, konsesjonsloven og odelsloven.

Landbruksnæringa må også operere innenfor rammene av plan- og bygningsloven, kulturminneloven, forurensningsloven, viltloven og naturmangfoldloven.

St. Meld. 6 (2016-2017) – Verdier i vekst – konkurransedyktig skog- og trenæring

Meldingen omtaler regjerings politikk for skog- og trenæringen. Den tar utgangspunkt i klimaforlikene inngått i Stortinget, har et verdikjedeperspektiv og bygger på hovedtrekkene i skogpolitikken og de skogpolitiske virkemidlene.

St. Meld.11 (2016-2017) Endring og utvikling – en fremtidsrettet jordbruksproduksjon

Jordbrukets samfunnsbidrag nr. en er å produsere mat. I tillegg skal jordbruket bidra til å ta vare på samfunns-goder som biologisk mangfold, kulturlandskap, kulturminner og kulturmiljøer som igjen har betydning for reiseliv og opplevelser.

Regjeringen ønsker et sterkt og konkurransedyktig landbruk i alle deler av landet.

Næringsvirksomhet utenom tradisjonell jordbruksproduksjon er viktig som grunnlag for et mer fremtidsrettet jordbruk. Regjeringen vil legge til rette for at næringsutøvere i landbruket i størst mulig grad skal kunne utnytte de totale ressursene på landbrukseiendommen innenfor en bærekraftig ramme.

Nasjonal jordvernstrategi

Norge har lite jordbruksareal sammenlignet med mange andre land. For å sikre matproduksjonen er det derfor nødvendig med et sterkt jordvern, kombinert med bedre utnyttelse av tilgjengelige jordbruksarealer. Samtidig må jordvern balanseres mot andre samfunnsbehov. Fremtidens utfordringer krever en helhetlig jordvernstrategi.

Det er kommunene som har hovedansvaret for å ta vare på jordressursene gjennom sin forvaltning av jordloven og plan- og bygningsloven. Jordvern krever kompetanse, kapasitet og politisk vilje i kommunene.

Vi trenger dyrka og dyrkbar jord for å sikre matforsyning på lang sikt. Derfor bør det i størst mulig grad unngås å bygge veier, boliger og industribygg på dyrket mark. Jordvern innebærer å sikre at den beste jorda fortsatt brukes til å dyrke mat, og ikke blir omdisponert til andre formål.

Regionale føringer

Landbruksmelding for Møre og Romsdal 2017-2021

Landbruksmeldinga er en del av planstrategien for Møre og Romsdal fylke, og laget på oppdrag fra Møre og Romsdal fylkeskommune.

Landbruksmeldinga skal bidra til å styrke landbruket og landbruksbasert næringsutvikling i fylket. Overordna målsetting er at **Møre og Romsdal skal ha et bærekraftig og aktivt landbruk over hele fylket**. Den nye meldinga omfatter både jord- og skogbruk og har fem delmål:

- Økt verdiskaping skal baseres på bærekraft og mer bruk av lokale ressurser
- Landbruket skal ha en viktig plass i den nye grønne økonomien
- Landbruket skal ta miljø- og klimaansvar
- Landbruket skal holde ved like og utvikle et godt omdømme
- Landbruket skal stå fram som en attraktiv arbeidsplass

Kommunale føringer

Kommunen har en rolle som arealplanlegger og som forvalter av ressurser for matproduksjon. Denne viktige rollen medfører utarbeiding av en rekke planer og dokumenter som har betydning for kommunens samlede utvikling. Under følger en opplisting av sentrale planer. Kommunale planer finnes også på kommunens nettsider www.sunndal.kommune.no

Kommunal planstrategi 2016-2020

Planstrategien peker på viktige utfordringer, prioriteringer og planoppgaver for de neste fire årene. I henhold til plan- og bygningsloven er alle kommuner pålagt å utarbeide en kommuneplan bestående av en samfunnsdel og en arealdel. Planstrategien prioriterer rullering av både kommuneplanens samfunnsdel og arealdel i denne kommunestyreperioden.

Kommuneplanen

Kommuneplanens samfunnsdel har følgende mål:

1. En attraktiv og mangfoldig kommune med 7.400 innbyggere innen 2020 (+ 3 %)
2. En robust kommune for fremtiden
3. Et vekstkraftig og inkluderende næringsliv med 4.000 arbeidsplasser innen 2020 (+ 5 %)
4. Effektiv og miljøvennlig energibruk
5. God infrastruktur, bedre og tryggere veger
6. Bærekraftig forvaltning av natur og verneområder
7. God helse og livskvalitet for alle
8. Sunn kommuneøkonomi - kompetent og attraktiv arbeidsplass
9. En dyktig og effektiv beredskapsorganisasjon

Kommuneplanen sin arealdel skal være bestemmende for all arealbruk og utnytting av naturressursene. Plankartet i kommuneplanen er rettslig bindende sammen med retningslinjene. For å synliggjøre landbruksinteressene ble det i eksisterende plan laget temakart som viser svært viktige jord- og skogbruksarealer. Det ble også laget kart som viser prioriterte kulturlandskap i Øvre Sunndal hvor vi også finner det utvalgte kulturlandskapet «Fjellgardane og seterdalane i Øvre Sunndal».

Andre kommunale planer:

- Boligsosial handlingsplan 2015-2018
- Eldreplan 2016-2020
- Energi- og klimaplan 2009-2015
- *Landbruksplan 2014-2017*
- Kulturminneplan 2015-2019
- Næringsplan 2015-2020
- Plan for idrett- og friluftsliv 2012-2017
- Helhetlig ROS og risiko og sårbarhetsanalyse for ras og flom i Sunndal
- Strategiplan for reiseliv
- Planer for tettstedsutvikling
- Forvaltningsplan for hjortevilt i Sunndal kommune 2015 - 2018

Samarbeidspartner

[Partnerskapsavtale om førstelinjetjeneste for nyetablerere](#)

Hoppid.no er et program som skal legge til rette for flere og bedre nyetableringer i Møre og Romsdal. Programmet inneholder både grunnleggende rettledning for nyetablerere, kompetanseheving, nettverk og økonomiske virkemidler. Dette er et samarbeid mellom Møre og Romsdal fylkeskommune, Innovasjon Norge, Fylkesmannen i Møre og Romsdal og Sunndal kommune. Hoppid.no-kontoret skal være det første kontaktpunktet for en person som ønsker å etablere og utvikle ny bedrift. Kontoret i Sunndal er plassert hos Sunndal Næringssselskap (SUNS) i Næringshuset.

Det kommunale landbrukskontoret/landbruksforvaltningen i Sunndal er førstelinjetjeneste innenfor landbruksbasert næringsutvikling og samarbeider med Sunndal Næringssselskap når det gjelder gårdbrukere som ønsker å utvikle sine ideer.

Landbruksforvaltningen er forøvrig førstelinjetjenesten når det gjelder tradisjonelt landbruk og søknader om finansiering i Innovasjon Norge.

3. Dagens utfordringer

Jordbruksareal i drift har gått ned fra 2012-2016. Dette skyldes delvis omklassifisering av arealer i AR5 (klassifikasjonssystem – klassifisering av arealressurser). Andre årsaker er at antall bruk med melkeproduksjon og sau har gått ned i samme periode. Det kan ha ført til at marginale arealer, bratt areal og innmarksbeite har gått ut av drift som følge av endringer i driftsform, mindre beitedyr og gjengroing. Oversikten over andel eid og leid jord viser at landbruksforetakene har blitt større ved hjelp av leiejord.

Nedgang i antall gårdsbruk med melkeproduksjon har som følge at melkekvoter blir solgt ut av kommunen. Melkeproduksjon er den produksjonen som har størst verdimeessig betydning og utgjør i Sunndal 38 % av førstehåndsverdien innen plante- og husdyrproduksjon. Mange gårdbrukere, spesielt på Ålvundeid, har sluttet med husdyr. Det har ført til «overskudd» på jordbruksarealer i området. I Øksendal, som har flere store melkeprodusenter, er det stor etterspørsel etter leiejord.

Investeringslysten har vært liten de siste åra. Det er bygd få eller ingen nye driftsbygninger for melkeproduksjon finansiert i Innovasjon Norge. I 2016 ble det bygd en driftsbygning med privat finansiering for sau og en driftsbygning for spesialisert kjøttproduksjon i 2017 med offentlig finansiering. Fornyng av driftsapparatet er viktig, spesielt i forhold til rekruttering og for å tilpasse drifta til nasjonale krav stilt til oppstalling av husdyr.

Bruken av leiejord er stor, men det er få som har hatt langsiktige jordleieavtaler, noe som betyr mindre forutsigbarhet for leietaker. Mange kjører langt etter leiearealer, noe som innebærer lange transporter med gjødsel og fôr. Leid jord langt unna hovedbruket er ikke effektivt og gjør det krevende å ha god agronomisk drift. Det er behov for å kunne styre markedet for leiejord på en bedre måte.

Den som eier jordbruksarealer har driveplikt så lenge de eier disse arealene. For å oppfylle driveplikta kan en drive ved å leie bort arealet. Endringer i jordloven av 2017 sier at det skal være minimum 10 års leieavtaler og disse skal sendes inn til kommunen. Det er mulig å dispensere fra dette kravet når det foreligger spesielle forhold.

Sunndal kommune sin landbruksforvaltning startet opp «prosjekt leiejord» i november 2017. Målet med prosjektet er at de som leier bort jordbruksareal som de eier skal inngå langsiktig jordleieavtale med en leietaker. I løpet av første halvår 2018 har det med bakgrunn i leiejordsprosjektet blitt inngått mange nye langsiktige jordleieavtaler.

Antall bruk med sau er halvert siden 2002 selv om besetningene har økt i samme periode. Sau og rovvilt er stadig en utfordring i Sunndal, spesielt i Sunndalsfjella, men også i Trollheimen. Ny forvaltningsplan for rovvilt i region 6 Midt-Norge ble godkjent av rovviltnemnda den 22. mars 2018. I ny forvaltningsplan er området i Øvre Sunndal tatt ut av forvaltningsområdet for jerv og området skal være prioritert beiteområde.

Roviltforvaltningen vil spille en viktig rolle for de som driver innen sauenæringen også i årene som kommer.

Infrastruktur; veier og broer.

Det er særdeles viktig for næringsutvikling på bygda at det brukes ressurser på å fjerne flaskehalser slik at veier og broer blir oppklassifisert til å tåle tunge kjøretøy. Dette er et være eller ikke være for landbruksnæringa; jord- og skogbruk, og for utvikling av ny næring på bygdene i Sunndal. Til nå har det kun vært skogbruket som har ført kampen for å få veieierne til å skrive opp veiene i veilista slik at de er tilpasset dagens vogntog. Fra 1.1.2017 er det Vegdirektoratet som gjennomfører vektkontroll også på kommunale veier. Dette har ført til at også andre næringer tar veilista alvorlig fordi transportører nekter kjøring på veier som ikke holder kravene i veilista.

Utnyttelse av skogressursene.

Skogbruket har i mange år hatt en stor utfordring i å få eierne av skogen til å utnytte skogressursene. Det er stor spredning i skogeiernes interesse for skogbruk, noen driver veldig godt, men mange driver ikke i det hele tatt. Dette gjelder hele Vestlandet.

I den nye skogregistreringen som var ferdig i 2016 kom det frem at halvparten av hogstklasse 2 (foryngelse og ungsog) har en utilfredsstillende tetthet. Dette gir dårlig utnyttelse av markas produksjonsevne og lav kvalitet på det som produseres.

Alt skutrømmer av gran eksporteres til utlandet. Det sages nå kun lafttømmer (grovt furutømmer) regionalt etter at MøreTre la ned sagbruket. Dette er meget uheldig da 85 % av verdiskapninga fra en tømmerstokk ligger i videreforedling.

Møteplasser

Landbruksforvaltningen i kommunen har gjennom flere år observert at aktiviteten i faglaga i landbruket har blitt mindre. Møteplasser der gårdbrukerne kan møtes til faglig og sosialt samvær har også blitt færre.

4. Positive trender og muligheter

Positive trender

Tilflytting og eiendomsoverdragelser

Det er en positiv trend som viser at det skjer tilflytting til gårdsbruk, eiendomsoverdragelser fra eldre til yngre generasjon og nybygg/istandsetting av boliger på gårdsbruk. Generelt sagt viser det seg at ungdom må passere 30 år før de ser verdien av å flytte tilbake til hjemstedet. Positivt er det også at ungdommen ønsker å drive næring, enten tradisjonell landbruksdrift eller utvikle en annen form for næring på landbrukseiendommen. Dette er i stor grad styrt av gårdens ressursgrunnlag og ungdommenes kompetanse.

Investeringer i driftsbygninger

Etter flere år med lite byggeaktivitet er det nå en liten økt interesse for å bygge ny driftsbygning, både for melkeproduksjon og for kjøttproduksjon på storfe. Det er også innenfor disse produksjonene det er mulig å få finansiering i Innovasjon Norge dersom prosjektet ellers er økonomisk lønnsomt. Behovet for fornying av driftsbygninger er forøvrig stort i Sunndal.

Sunndalspotet AS

75 % av potetproduksjonen i Møre og Romsdal skjer i Sunndal. I 2017 lå det an til en produksjon på 1500 tonn. Sunndalspotet AS driver i dag en lønnsom produksjon. Av 9 produsenter (2017) er 6 nyrekrutterte ungdommer, noe som lover godt for framtiden. I potetproduksjonen er det strenge krav til kvalitet i alle ledd og det kreves stor kompetanse blant produsentene. Dette er også en produksjon med stort forskningsbehov. Potetproduksjonen er spesielt avhengig av god tilgang på leiejord for å få tilstrekkelig med vekstskifte. Dette kan være en utfordring.

Eggproduksjon

I Sunndal er det 3 foretak som driver med verpehøns. Dette bidrar til større mangfold i landbruksnæringa. Markedssituasjonen for egg tilsier at det er små muligheter for nye etableringer med offentlig finansiering innen eggproduksjon. Dette på grunn av overproduksjon i markedet.

Sunndal sau og geit/Sunndal beitelag

Sauenæringa er en forholdsvis liten næring i Sunndal, men likevel en viktig næring spesielt sett fra et samfunnsmessig synspunkt. Sunndal kommune har mye nasjonalt viktig kulturlandskap, store områder som er verna som landskapsvernområder i Trollheimen og Sunndalsfjella og det utvalgte kulturlandskapet «Fjellgardane og seterdalane i Øvre Sunndal». Disse områdene er spesielt avhengig av en aktiv sauenæring og av sauen som landskapspleier.

I sauenæringa er de flinke til å samarbeide og å ta i bruk nye hjelpemidler for å gjøre beitebruken og sankinga enklere. Det er ny stor aktivitet i gjeterhundmiljøet og interesse for å ta i bruk hund for å lette drifta.

Skogbruksaktiviteten

Det har de siste åra vert en betydelig økning i avvirkning av skog. Skogeierne, særlig de nye, ser nå mere sin rolle som forvalter av skogressursen. Tidligere skulle gårdbrukeren spare på skogen og hvis noe skulle gjøres, skulle han gjøre det selv – hvilket han sjelden fikk tid til. Dette gjenspeiles i økt andel skogsdrifter utført av entreprenør og økt interesse for å leie arbeidskraft til å utføre skogkultur. Det har også vært en positiv utvikling i skogsbilveitbyggingen, noe som også skyldes utbygging av småkraftverk.

Muligheter

Næringsutvikling

I Sunndal er det et potensiale for næringsutvikling basert på gårdens ressurser. Eksempler på dette er utvikling av lokalmat og landbruk/reiseliv. På Gjøra har det i perioden 2015-2018 vært i gang et matprosjekt; Gjøra Mat. Prosjektet er nå avsluttet, men det er ønskelig å fortsette arbeidet med å videreutvikle lokalmat produsert på lokale råvarer. Andre områder som kan utvikles er reiseliv; ta ut merverdien av jakta og utnytt det faktum at Sunndal er blitt en skidestinasjon mht toppturer. All næringsutvikling er imidlertid avhengig av at enkeltpersoner er interessert i gründerskap. Det er en positiv utvikling i Sunndal bl.a. når det gjelder verdiskaping gjennom prosjekt Øvre Sunndal.

Marked

Kraftfôrkrevende produksjoner som svin og egg er underlagt konsesjonsregulering. Det er for tiden ingen muligheter for å øke volumet i disse produksjonene og det er ikke muligheter for nyetableringer.

Når det gjelder sau så er det også her overproduksjon. Innovasjon Norge innvilger ikke midler til finansiering av nybygg og tilbygg for å øke produksjonen når det gjelder de kraftfôrkrevende produksjonene og sau.

Innovasjon Norge kan finansiere nybygg for melkeproduksjon i løsdriftsfjøs og bygg for kjøttproduksjon av storfe samt lagerbygg for gjødsel og fôr.

Landbruksfondet

Sunndal kommune har et landbruksfond på tilsammen kr. 500 000 pr. år. Dette er midler som kommer fra næringsfondet. 100 000 skal gå til investering i infrastruktur og 400 000 til øvrige tiltak. Landbruksfondet skal nyttes til å videreutvikle eksisterende landbruk og til etablering av ny næringsvirksomhet på gårdsbruk. Landbruksfondet blir brukt og er et positivt bidrag til både å opprettholde eksisterende landbruksvirksomhet og til utvikling i landbruksnæringa. Eksempelvis bidrar landbruksfondet til miljøtiltak som grøfting, til oppjustering av driftsbygninger i forhold til regelverket om hold av husdyr, til skjøtsel av kulturlandskapet og til planlegging av nye tiltak i landbruket.

Skogbruksnæringa

Det er lokale bedrifter som utnytter furua til laftetømmer og det har vert produksjon av takspon på oppdrag fra riksantikvaren. Or brukes til røykflisproduksjon, det leveres blusstaur til Hydro og ikke minst produksjon av ved.

I kommunen er det 3 gårdssager. Dette er relativt små virksomheter som i sum utgjør en del volum. Noen utnytter altså råstoffet lokalt, det krever interesse og kunnskap. Potensiale for

Økt utnytting av råstoffet er absolutt til stede. Det er stor underavirkning på furu og lauvskog og skurtømmer av furu under 25 cm toppmål eksporteres ut av regionen. Det er ikke bare i Sunndal kommune det avvirkes mye gran, det gjelder hele fylket, her er det mye råstoff av høy kvalitet til en relativt lav pris. Tømmertransport er viktig i skognæringa og Hammarkaia egner seg godt til utskipping av tømmer.

Vilt

Det er stor etterspørsel etter reinskort i kommunen. Hjortejakta er litt mer tungsolgt. Dette skyldes bl.a. de topografiske forholdene i Sunndal med bratte lisider.

5. Mål og tiltak

Sunndal kommune sin visjon lyder slik:

«Sunndal kommune – kraftsenteret mellom fjord og fjell»

Mål for landbruket

Det tradisjonelle landbruket med sine arealer og produksjoner utgjør grunnpilaren i kommunens bygder. Landbruksplanens tiltaksdel skal være et av flere verktøy for å møte de utfordringer som landbruket og bygdene står overfor. Med bakgrunn i dette har kommunen følgende hovedmål for landbruksnæringa og utviklingen av bygdene i Sunndal:

«Et aktivt, allsidig og miljøvennlig landbruk fra fjord til fjell som skal bidra til levedyktige bygder og levende kulturlandskap.»

Temaer og tiltak

Arbeidsgruppa har med bakgrunn i dagens utfordringer for landbruket, omtalt i kapittel 3, vært opptatt av følgende temaer: bosetting og drift, arealforvaltning og næringsutvikling. Landbruket skal også ta miljø- og klimaansvar. Møre og Romsdal skal oppfylle nasjonale mål om reduksjon i utslipp av klimagasser og tap av næringsstoffer fra landbruket. Landbruksaktørene i Sunndal kommune må også bidra til at disse målene blir nådd. Landbruket er en politisk næring og er avhengig av å beholde gode relasjoner til media, politikk, forvaltning, annet næringsliv og innbyggerne. Aktørene i landbruket må ta ansvar for å formidle pålitelig og relevant informasjon om landbruksnæringa.

I det følgende er det satt opp 5 satsingsområder/temaer. Under hvert tema er det satt opp tiltak. Til hvert tiltak er det knyttet aktører som har ansvar for gjennomføringen. Det er tatt med tiltak som det er ønskelig å ha fokus på i neste planperioden som er 4 år. De aktørene som er merket med * har et spesielt oppfølgingsansvar. Med faglaga menes bondelaget, skogeierlaget og sau og geit.

Informasjon og omdømmebygging

Aktørene i landbruket må ta ansvar for å formidle pålitelig og relevant informasjon om landbruksnæringa til Sunndalssamfunnet.

Landbruket må nevnes når Sunndal kommune skal presentere seg i alle sammenhenger.	Kommunen* Faglaga*
Synliggjøre landbruket sitt bidrag til verdiskaping, folkehelse, reiseliv og trivsel i lokalsamfunnet	Kommunen*
Holde vedlike gode relasjoner til medier og politikere.	Faglaga*

Bidra til å skape møteplasser for landbruk og bygdenæringer, som f.eks. «landbrukets dag».	Faglaga* Kommunen
Gjennomføre årlige skogdager for å vise fram næringa, spesielt for barn og unge.	Kommunen*

Arealforvaltning

<i>Ta vare på landbruket sitt produksjonsgrunnlag og kulturlandskapet. Sikre at jordbruksareal blir drevet.</i>	
Jordvern skal vurderes i alle arealplansaker og i delingssaker etter plan- og bygningsloven og jordloven. Erstatningsareal bør om mulig dyrkes opp når jordbruksareal blir nedbygd og matjordlaget må tas vare på.	Kommunen*
Stimulere til nydyrking av jordbruksarealer. Nydyrking må skje i hht forskrift om nydyrking. Nydyrking av jord er søknadspliktig tiltak.	Kommunen*
Kartlegging av de beste jordbruksressursene i Sunndal, gjennom jordsmonnkartlegging.	Kommunen* Fylkesmannen
Fokus på nasjonalt- og lokalt viktig kulturlandskap i kommunen. Hindre gjengroing generelt og spesielt innenfor det utvalgte kulturlandskapet «Fjellgardane og seterdalane i Øvre Sunndal».	Kommunen* Fylkesmannen
Utarbeide en beitebruksplan for Sunndal for bl.a. å ivareta de mest optimale beiteproduserende arealene, hindre gjengroing, fremme betydningen av godt gjerdehold og synliggjøre verdien som beitebruk utgjør i kulturlandskapet for næringsliv, fastboende og tilreisende.	Kommunen* Bondelaget
Utarbeide en strategi for hvordan fange opp areal som går ut av drift.	Kommunen* Bondelaget

Bosetting og drift

<i>Bosetting og drift på gårdsbruk er viktig for kommunens bygder med tanke på trivsel, arbeidsplasser og næringsutvikling.</i>	
Boplikt skal forvaltes i henhold til konsesjonsloven. Det er fortsatt viktig å ha fokus på bopliktreglene.	Kommunen*
Videreføre «prosjekt leiejord». Alle som leier bort jord, og oppfyller driveplikten på den måten, skal om mulig inngå 10 års leiekontrakter iht jordlovens § 8 som sier at jordbruksareal skal drives.	Kommunen*

Utarbeide en strategi for behandling av dispensasjonssaker og fritaksgrunner, jfr. jordloven § 8a.	Kommunen*
--	-----------

Næringsutvikling

<i>Tilrettelegging for næringsutvikling på bygda er avgjørende for å få bosetting, drift, utvikling av nye næringer og nye arbeidsplasser.</i>	
«Ung bonde, vill og vakker»; opprette et nettverk for unge bønder.	Kommunen* Faglaga
Ung bonde – årlige informasjonsmøter om landbruksnæringa og muligheter.	Kommunen* Faglaga
Fokus på infrastruktur; veier, strøm, nettilgang mv.	Kommunen*
Kartlegging av flaskehalsar på kommunalt vegnett og oppskrivning av bruksklasse der det er mulig.	Kommunen* Faglaga
Opprettholde landbruksfondet.	Kommunen* Faglaga
Ny bruk av/næring i gamle driftsbygninger.	Sunndal bondelag*
Fokus på melkeproduksjon; rekruttering, samarbeidstiltak og nybygg for å beholde mest mulig kvote i kommunen.	Produsentlaget* Kommunen
Fokus på kjøttproduksjon; informasjon og individuell rådgiving mht produksjon og nybygg.	Nortura* Kommunen
Fokus på sau; fortsette det gode samarbeide med sauenæringa mht tiltak i beiteområdene, forvaltning av rovvilt og bruken av forebyggende og konfliktdempende tiltak mot rovviltsskade.	Kommunen* Sunndal sau og geit* Fylkesmannen
Potetproduksjon; rådgiving/veiledning.	Norsk landbruksrådgiving* Kommunen
Kornproduksjon; rådgiving/veiledning.	Norsk landbruksrådgiving* Kommunen
Mobilisering av lokalmatprodusenter. Dette vil skape merverdi for produsenten og vil ha betydning for reiselivet.	Kommunen* SUNS*
Utarbeidelse av områdeplan for skogsveier; kartlegge eksisterende skogsveier og komme med forslag til nye veiløsninger. Formålet er å få ut hogstmoden skog.	Kommunen*

Økonomisk utnyttelse av jakt; hjorteslakteri, pakking og salg av kjøtt i mindre partier.	Tiltaket er avhengig av at enkeltpersoner er interesserte i temaet.
--	---

Miljø

<i>Landbruksaktørene i Sunndal skal bidra til å oppfylle nasjonale mål om reduksjon i tap av næringsstoffer og utslipp av klimagasser fra landbruket.</i>	
Stimulere til at flere sprer husdyrgjødsel tidlig i vekstsesongen. Dette fører til bedre utnyttelse av gjødsla. Det er viktig at bønder gjør seg nytte av tilskudd som er stilt til disposisjon.	Kommunen* Fagлага* Landbruk Nordvest
Stimulere til mer drenering, dette for å bidra til reduserte klimautslipp, samt øke matproduksjonen.	Kommunen*
Unngå nydyrking av myr der det finnes andre arealer tilgjengelig. Forøvrig vises det til gjeldende forskrift om nydyrking.	Kommunen* Landbruk Nordvest
Mange bønder driver mye leiejord. Det er viktig å ha fokus på leiejord og miljøaspektet ved transport av gjødsel og fôr. Det bør lages en strategi på hva som kan gjøres for å få markedet for leiejord til å fungere bedre sett fra et miljøsynspunkt.	Kommunen* Fagлага*
Økologisk produksjon; formidle bistand og informasjon til de som ønsker å legge om drifta.	Kommunen* Landbruk Nordvest
Spesielle miljøtiltak i jordbruket, SMIL; utarbeide nye retningslinjer for bruken av midlene med oppstart høsten 2019. Bør prioritere miljøtiltak herunder rydding av beiter, fôr kulturminner, kulturmiljøer og freda/verneverdige bygg.	Kommunen*
Ta vare på seterulturen i Sunndal.	Sunndal kommune i samarbeid med seterdriverne
Øke CO2-binding i skog – mer bruk av støtteordninger til tett planting og gjødsling.	Kommunen* Skogeier

6. Status og utviklingstrekk

I det etterfølgende gis det en kortfattet oversikt over status og utviklingstrekk for landbruket 2012-2017.

Verdiskaping

Førstehandsverdien av husdyr- og planteproduksjon i Sunndal i 2016 var på ca. 70 millioner kroner.

Produksjon	Mill kr
Storfe	30
Småfe	2
Gris	2
Fjørfe	7
Grovfôr	17
Korn	3
Potet, grønnsaker, frukt og bær	9
Sum	70

Av dette utgjør melkeproduksjon 38 %, grovfôr 24 % og potet 13 %.

Produksjonstilskudd mfl. er ikke med i disse tallene.

Tallet i forrige planperiode (tall fra 2010) var på 77. mill. kroner.

Kilde: Landbruksdirektoratet, LIB-søknad om produksjonstilskudd.

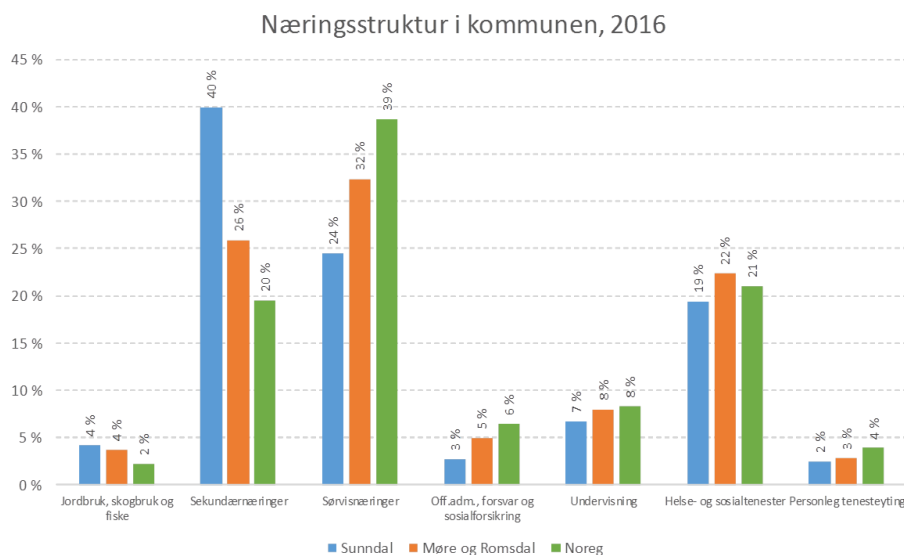
Årlig produseres det vel 300 000 kg kjøtt i Sunndal, av dette er 200 000 kg storfekjøtt, 52 000 kg sauekjøtt-/lammekjøtt og 42 000 kg svinekjøtt. Kjøttproduksjonen tilsvarer årsforbruket av kjøtt til 4 600 personer. Det produseres ca. 375 000 kg egg pr. år litt avhengig av om det er bytte av innsett eller full drift hele året.

I 2016 ble det hogd 29747 m³ tømmer til en førstehandsverdi på kr 8 596 460. Tømmeret øker i gjennomsnitt sin verdi 12 ganger før det kommer fram til kunden som ferdig produkt.

Jordbruk

Sysselsetting

Det blir utført ca. 100 årsverk direkte i landbruket i Sunndal. Halvparten blir utført i melkeproduksjonen. Hvert årsverk i landbruket skaper en til to arbeidsplasser i andre tilstøtende virksomheter.

Primærnæringene med jordbruk, skogbruk og fiske utgjør ca. 4 % av de sysselsatte i kommunen.

Foretak og produksjoner

Antall foretak/produksjoner	2002	2012	2016
Foretak som søker produksjonstilskudd	153	119	98
Antall foretak med melkekyr	66	29	24
Antall samdrifter	1	5	1
Antall foretak med spesialisert kjøttproduksjon	17	15	19
Antall foretak med sau	54	30	26
Antall foretak med ammegeit			3
Antall foretak med gris (avlspurker)	4	1	1
Antall foretak med eggproduksjon		2	3
Antall foretak med økologisk drift	1	5	3
Antall foretak med korn	37	22	20
Antall foretak med potet	20	13	11

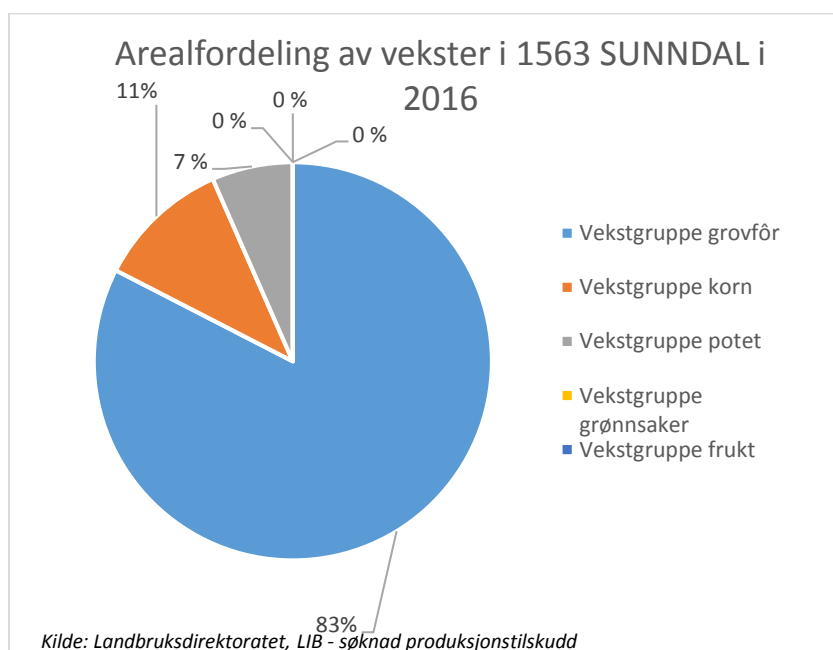
Kilde: Landbruksdirektoratet

Det har vært stor nedgang i antall melkeproduksjonsbruk siden 2012. Mange kvoter er solgt ut av kommunen. Det er imidlertid flere som driver med kjøttproduksjon på storfe. Antall foretak med sau har også gått ytterligere ned i planperioden.

Nedgang har det også vært i foretak som driver med korn og potet.

Bruken av jordbruksarealer, fordelt på vekster

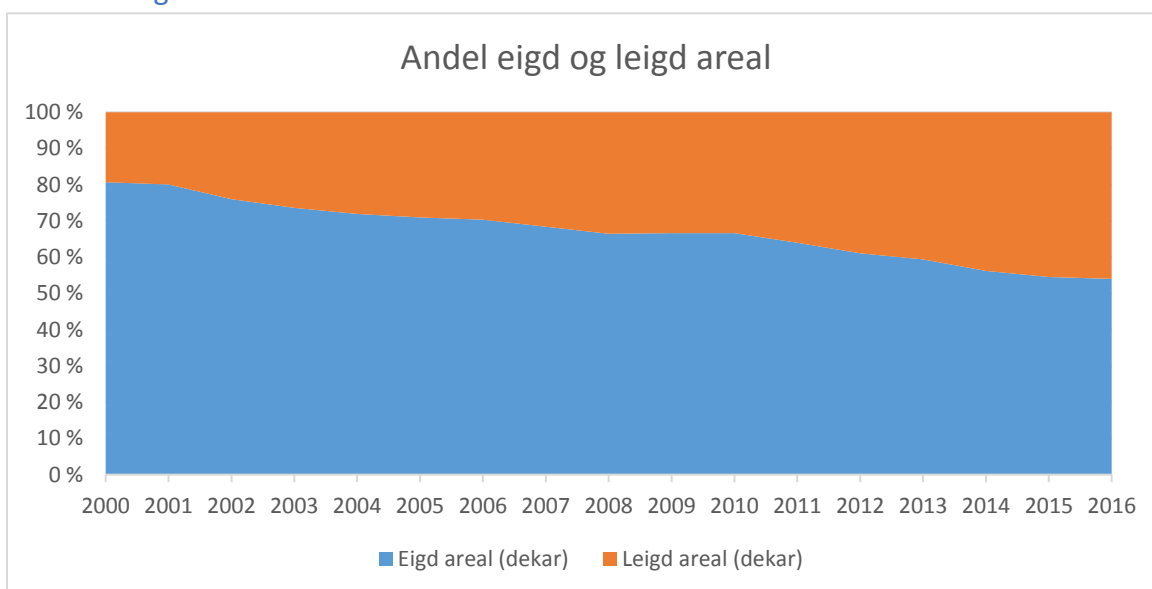
Jordbruksdrifta i Sunndal er hovedsakelig basert på grasproduksjon som går til melkeproduksjon, kjøttproduksjon på storfe og sau og som fôr til salg. I tillegg dyrkes det potet og korn. 75% av potetproduksjonen i Møre og Romsdal foregår i Sunndal. Når det gjelder kornproduksjon lå kommunen i 2016 på andre plass i fylket.

Bruken av jordbruksarealene (daa)	2012	2016
Grasareal/grovfôr	18219	16951
Korn	1817	2229
Potet	1410	1353
Sum jordbruksareal	21446	20533
Økologisk areal i drift (gras)	348	545

Sum jordbruksareal har gått noe ned. Dette er omtalt i kapittel 3; jordbruksareal i drift. Alt jordbruksareal blir i hovedsak drevet. Antall foretak som søker produksjonstilskudd har gått ned i inneværende planperioden. En følge er at gårdsbruka har blitt større ved hjelp av leiejord. Økologisk areal i drift har økt noe. Arealet blir brukt til grasproduksjon og går som fôr til økologiske husdyrproduksjon.

Andel eid og leid areal

Andelen leid arealet i forhold til totalt areal i drift har økt fra 20 % i år 2000 til 40 % i år 2016.

Husdyrproduksjon

Dyreslag/antall dyr	2012	2016
Melkekyr	792	661
Ammekyr	180	209
Andre storfe	1734	1578
Hester	84	59
Sau (vinterfôra over ett år)	1707	1357
Avlspurker	22	31
Slaktegris (solgt året før)	662	558
Høner for eggproduksjon	7600	21820

Kilde: Landbruksdirektoratet. Tall sau er pr. 20. januar. De andre tallene er pr. 20. august.

Nedgang i melkeproduksjonen fører til færre kalvinger og derigjennom mindre kjøttproduksjon på storfe. I noen grad blir melkekyr erstattet med ammekuproduksjon. Eggproduksjonen har tre-doblet seg i inneværende planperiode.

Melkekvote – eid og leid

Melkekvote	2002	2013	2016
Kvotetotalt i kommunen	5 951 039 liter	5 100 000 liter	4 582 232 liter
Antall kvoter	67	38	32*
Antall utleide kvoter		2	4
Antall eiendommer som leier kvoter		3	5

*En kvote solgt i 2017

Antall melkeprodusenter har gått ned, det samme gjelder antall kvoter og total melkekvote i kommunen.

Organisert beitebruk – tap av dyr til rovvilt

	2002	2012	2016
Sauer og lam sluppet på beite, antall	4745	5118	5397
Antall dyr tapt	522	450	493
Gjennomsnittlig tapsprosent	11	8,8	9,1

Det har vært en liten økning i sauer og lam sluppet på beite. En stor besetning som beiter i Grøvdalen er hjemmehørende i Oppdal kommune. Tapstallene varierer fra år til år. Det har gjennom mange år vært store tap i enkeltbesetninger.

Skogbruk

Skogbruksarealene – volum – tilvekst – produksjonsevne

I Sunndal kommune er det ca. 102000 dekar produktiv skog som er økonomisk drivbar. Det ble utført skogregistrering på 77922 daa produktiv skog i 2016. 105 skogeiere, 87 % av det registrerte arealet, fikk utarbeida skogbruksplan på sin eiendom. Det ble ikke foretatt skogregistrering i Sunndalen mellom Sunndalsøra og Gjøra, i Litldalen og ovenfor vernskogrensa.

Hogstklassefordeling i areal og prosent

Hogstklasse	Forklaring	Dekar	%
1	Skog under foryngelse	2 071	2,9
2	Foryngelse og ungskog	6 872	9,6
3	Yngre produksjonsskog	16 203	22,6
4	Eldre produksjonsskog	18 821	26,3
5	Gammel skog	27 702	38,7
	Sum produktiv skog	71 669	100,0

Kilde: ALLSKOG, skogregistrering i Sunndal kommune 2016.

Kubikkmasse fordelt på treslag

Treslag	Kubikkmasse arealgruppe åpen og lukket hogst	Kubikkmasse arealgruppe urørt	Kubikkmasse på uproduktive arealer	Sum	Stående kubikkmasse %
Gran	310 496	64	0	310 560	40,9
Furu	235 059	15 679	0	250 738	33,0
Lauv	169 994	28 795	0	198 789	26,2
Sum	715 549	44 538	0	760 087	
%	94,1	5,9	0,0		

Kilde: ALLSKOG, skogregistrering i Sunndal kommune 2016.

Tilvekst fordelt på treslag

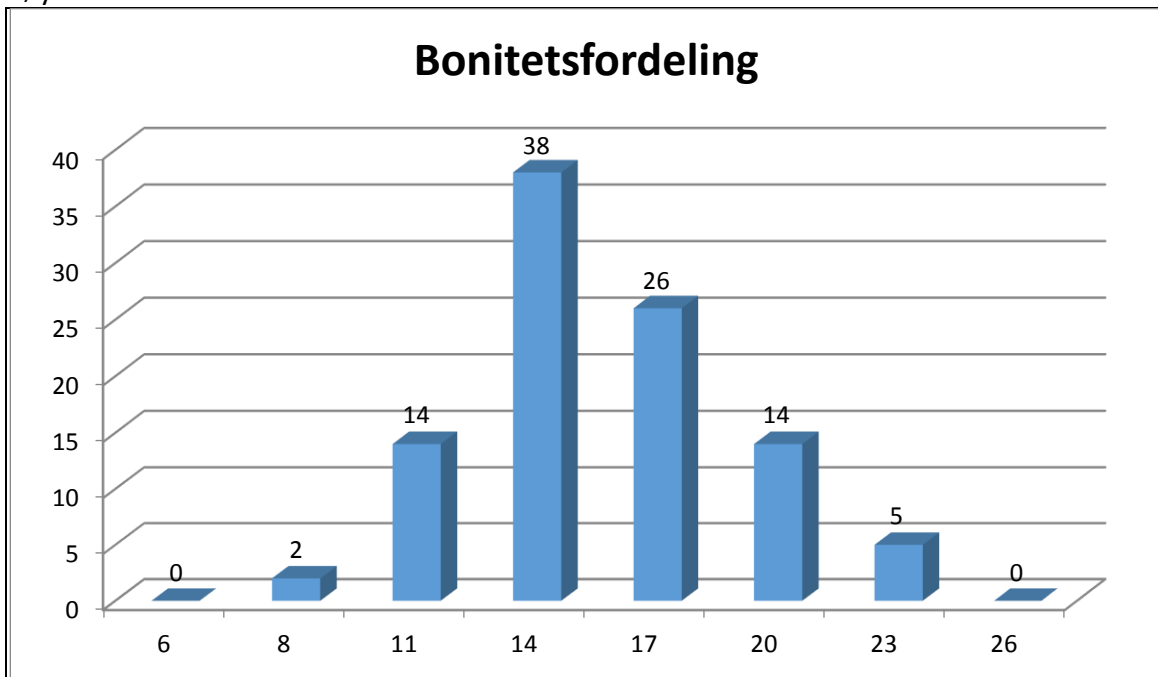
Treslag	M ³	%
Gran	16 316	54,2
Furu	7 122	23,6
Lauv	6 692	22,2
Sum	30 130	100,0

Kilde: ALLSKOG, skogregistrering i Sunndal kommune 2016.

På det registrerte arealet er 25 % granskog, 39 % furuskog og 36 % lauvskog. Produksjonsevnen på det registrerte arealet er 36009 m³.

Bonitetsfordeling.

X-aksen angir bonitet etter H40 systemet (trærnes høyde ved 40 års alder) og Y-aksen er % av arealet. 8 er lav bonitet, 11 og 14 er middels bonitet, 17 og 20 er høy bonitet, 23 er særs høy bonitet.

Kilde: ALLSKOG, skogregistrering i Sunndal kommune 2016.

Eiendomsforhold i skogen

All skog i Sunndal kommune er eid av private, i all hovedsak som gardsskog.

Produktivt skog areal	Antall eiendommer	%
-24 daa	42	14
25 -99 daa	39	13
100 -249 daa	59	20
250 - 499 daa	25	8
500 - 999 daa	83	28
1 000 – 1999 daa	33	11
2 000 – 4999 daa	16	5
5 000 daa -	4	1
Sum	301	100

Kilde: Statistisk sentralbyrå (1992) Landbrukstellinga 1989

Gjennomsnittsstørrelsen på skogeiendommer over 25 dekar er 600 dekar. Antall eiendommer over 25 dekar er 259.

Avvirkning

Avvirkninga siden 2002 er i hovedsak utført av entreprenør med helmekanisert avvirkning. Før denne tid var det i hovedsak gårdbrukeren som avvirket med motorsag og kjørte tømmer med landbrukstraktor. Det er mest gran som er avvirket.

Salg av virke til industri fra private skoger.

År	2011	2012	2013	2014	2015	2016
M ³	6662	14545	5511	23188	10733	29973

Kilde: Skogfondregnskapet

Skogkultur

Sunnal kommune yter et tilskudd på 15 % av kostnadene til skogkultur. I 2003 var det ikke statstilskudd til skogkulturarbeid. Fra 2003 – 2006 var det ikke statstilskudd til planting. Fra 2007 er det gitt tilskudd til skogkultur.

Mye av skogkulturarbeidet utført av skogsarbeidere. De siste 6 åra har det vert samarbeidet om arbeidskraft mellom ALLSKOG og kommunene; Halså, Surnadal, Rindal, Tingvoll og Sunndal.

Tabellen viser antall dekar planting og rydding godkjent for utbetaling av skogfond og statsbidrag.

År	2011	2012	2013	2014	2015	2016	SUM
Planting	43	116	21	182	131	315	808
Etterarbeid	467	187	307	184	521	132	1798

Skogsveier

Mye av skogarealet i kommunen er dekt av det offentlige veinettet p.g.a. topografi og spredt bosetting. Skogsbilveinettet består derfor i dag stort sett av korte veier for å redusere driftsveilengden og forbedre velteplasseforholdene. Flaskehalsen i transportsystemet er de fylkeskommunale og kommunale veiene som ofte er registrert i veilista med 8 tonns akseltrykk, lengdebegrensning på 15 meter og 40 tonn totalvekt. Riksveiene har høy standard, 10 tonns akseltrykk, og dispensasjon for tømmertransport på vogntog inntil 24 meter. Skogsbilveiene er bygget for å tåle 10 tonns akseltrykk bortsett fra i teleløsninga og i perioder med mye regn.

Tabellen viser veier av betydning for skogbruket. Av offentlige veier utgjør kommunale veier 68 km, fylkesveier 4 km og riksveier 98 km.

	Totalt	I prod. skog
Skogsbilveier	34 km	34 km
Gårdsveier	-	8 km
Sum off. veier	211 km	105 km
Bilveier totalt	245 km	147 km
Traktorveier	-	176 km

Tabellen viser antall meter bilvei og traktorvei som er ferdig godkjente for utbetaling av statstilskudd.

År	2011	2012	2013	2014	2015	2016	SUM
Bil	250	0	3415	420	0	0	4085
Traktor	0	0	1700	0	0	0	1700